

Oponentský posudek na diplomovou magisterskou práci

Dity Jahodové:

Za rámec heteronormativního pojmání tenderu a sexuality: Queer jako identita, prostor a politická pozice

Předkládaná diplomová práce Dity Jahodové patří podle mého názoru do kategorie vynikajících. Její nejsilnější stránkou je bezesporu aktuální (i když společensky i akademicky přehlížené) téma, originální a velmi inspirativní interdisciplinární výzkum, kvalitně zpracovaná teoretická část, a výborné formulační i interpretační schopnosti autorky, jež se v průběhu práce projevují substantivní genderovou analýzou v obou částech práce. Práce se dále vyznačuje jasnou a konsistentní strukturou, a artikulační a argumentační jistotou. Je evidentní, že do práce šlo ohromné množství energie, odborné erudice a intenzivní, pečlivé hledání. I když celkově je práce na velmi vysoké úrovni, jako oponentka práce se ve svém posudku zaměřím zejména na problematické či slabší aspekty předkládané práce, jejichž diskuse doufám přispěje k produktivnímu znovuzamyšlení nad zpracovaným tématem jak při obhajobě, tak při případném propracování práce pro budoucí publikaci.

Jak již bylo řečeno, práce se zabývá tematikou, která leží mimo rámec společenského i akademického zájmu. Z tohoto úhlu pohledu je přínosná nejen empirická část, ale i úvodní teoretická část, která velmi detailně diskutuje prolínání feministických a queer teorií a svým přístupem zpochybňuje nutnost vycházet při představování tematiky z tradičního binárního pojetí pohlaví a genderu ve smyslu mužství a ženství, heterosexuality a homosexuality. Na rozdíl od prací, které sice představují gender i pohlaví coby sociální konstrukt, ale poté pokračují ve výzkumu založeném na stabilních kategoriích, práce Dity Jahodové se od začátku do konce pohybuje na velmi tenkém ledě a v křehkém kontextu neustálé dekonstrukce a zpochybnění jakékoliv jasné definiční ohraničenosti tématu i subjektů. (V tomto kontextu mě zaujalo, že po brilantní dekonstrukci pohlavní a genderové binarity a přesvědčivé obhajobě koncepční nestability subjektivních kategorií se autorka celkem neproblematicky identifikuje jako „žena“ (42). Ne že by bylo nelegitimní se identifikovat jako žena, pouze bych po předchozí teoretické části čekala buď hlubší vymezení vlastní subjektivity či zproblematizování této autorčiny identifikace, již předtím úspěšně kritizuje.)

Vratký koncepční prostor je navíc umocněn skutečností, že výzkum probíhal v zahraničí, v angličtině (jež není rodným jazykem ani autorky, ani participujících) a v oblasti, jež nemá žádnou ustálenou a většinově sdílenou terminologii či subjektivitu. V tomto ohledu se jedná o nesmírně přínosnou a inovativní studii, která diskutuje úskalí, jež jsou aktuální nejen teoreticky, ale i v reálně žitých životech a (sub)kulturních kontextech. V tomto smyslu je škoda, že práce nenabídla příklad nebo ukázkou práce s přepisem a překladem rozhovorů. Autorka zmiňuje, že jak pro ni samotnou, tak pro participující nebylo vždy lehké se vyjádřit nebo vzájemně pochopit a v rozhovorech panovala „jistá jazyková bariéra, ... stávalo se, že participující měli v cizím jazyce problém přesně vyjádřit to, co

chtěli říci a docházelo tak k určitým zjednodušením“ (42). Navíc, autorka popisuje problém plynulosti a čtivosti jednotlivých vybraných úryvků z výpovědí participujících, které „se rozhodla stylisticky upravit a zvýšit tak míru jejich čitelnosti“. Autorka argumentuje, že „obsahově tyto úryvky ... zůstávají stejné“ (47). Osobně jsem ale přesvědčená, že v práci, jejíž hlavní ambice je hloubková analýza individuálního sebepojetí, zvýznamňování určitého konceptu identity a artikulace politické subjektivity je jazyková (v širokém smyslu termínu) preciznost zcela zásadní. Terminologicko-jazykovou dimenzi práce by dle mého názoru velmi obohatila reflexe toho, jak autorka vnímá a rozlišuje hranice mezi jazykovými (ve smyslu rodného či naučeného jazyka), terminologickými (ve smyslu používání určitých termínů a konceptů) a čistě vyjadřovacími (ve smyslu zdatnosti jasně artikulovat myšlenkové záměry) schopnostmi a limitacemi jednotlivých participujících. K této reflexi by myslím ideálně posloužil právě příklad nějakého úryvku z rozhovorů, kde by autorka ukázala proces překladu/stylistické úpravy a vzájemnou vztahovost tří výše zmíněných rovin. Vzhledem k tomu, že zatím neznám žádnou studentskou práci, která by řešila takto komplexní jazykovo-terminologicko-subjektivní interakci, jednalo by se o velmi zajímavý přínos do diskuse.

Teoretické zpracování jednotlivých konceptů, jako jsou queer, heteronormativita, subkultura, komunita, či subverze, považuji za vynikající. V tomto kontextu a s ohledem na zaměření práce mi zde chybí ještě diskuse nad termíny „radikální“ a „mainstream“. Oba termíny jsou pro práci stěžejní a zejména termín „radikální“ se objevuje neustále (radikální akce a aktivity, radikální queer subkultura, radikální queer lidé, radikální queer politika, radikální queer pozice, apod.), neboť všichni participující se identifikují jako „radikální“ a zkoumaný materiál i lokace jsou definovány jako „radikální.“ Autorka v průběhu práce navíc tyto dva termíny používá často binárně a přímo opozičně, i když na jiných místech kriticky poukazuje na to, že vždy záleží na tom, kdo, jak a v jakém kontextu dané termíny používá. V práci nicméně chybí definice či alespoň diskuse vymezení obou pojmů a autorka bere implicitně jako dané, že všichni čtenáři/ky uchopí termín „radikální“ stejně jako ona. V podobném duchu se nese i určitá kontradikce, kterou přináší autorčina diskuse subverze. Ve své polemice s Butler, kdy teoretičce vytýká nedostatek důrazu na kontext, autorka píše, že „potenciál subverze totiž nespočívá ani tak v aktu samotném, jako spíše v jeho recepci, tedy v tom, jakým způsobem je čten“ (25). Tento argument o nadřazenosti recepce nad intencí je značně překvapivý, neboť nejen vrací interpretační i definiční moc heteronormativnímu řádu, ale je také v přímém rozporu s hlavní ambicí a argumentací práce v analytické části, která jinak velmi inspirativně a kompetentně posouvá téma „za rámec heteronormativního pojmání genderu a sexuality“ a celku jednoznačně přisuzuje tuto moc samotným participujícím.

Strukturálně je podle mého názoru práce velmi silná. Pro případnou publikaci bych pouze navrhovala, aby Queeruption i Schwarzer Kanal, jako stěžejní kontexty a lokality výzkumu a analýzy, byly souhrnně představeny již buď v teoretické části, nebo nejpozději na začátku empirické části, a nikoliv až při vlastní analýze „utváření queer prostorů“ (str. 48, resp. 56). Obecný popis lokality/projektu se zde totiž příliš mísí s vlastní analýzou, čímž ji dle mého názoru ubírá na síle a je občas obtížně rozlišitelné, co jsou objektivní deskripce kontextu a co již interpretace/analýza dané lokality (festivalu). Metodologicky se podle mne jedná o velmi komplexní práci, která kombinuje metodu etnografického terénního výzkumu s polostrukturovanými kódovanými rozhovory, čímž se pohybuje v interdisciplinárním poli antropologie a sociologie. Tato kombinace není jednoduchá, neboť každá metoda vyžaduje jiný přístup k výzkumu i zpracování dat. Autorka si v tomto ohledu počíná dobře a daří se jí těžit z obou přístupů. Pro hloubkové čtení analytické

části mi nicméně schází detailnější informace o tom, do jakých „kódů, kategorií a subkategorií uspořádávala“ autorka data z přepsaných rozhovorů a jak tudíž vypadala „dekontextualizace“ a následná „rekontextualizace“ dat pro vytváření tematických celků či jak probíhalo „hledání vzájemných vztahů mezi kategoriemi a subkategoriemi“ (44).

Samotná analytická část práce je podle mého názoru vynikající. Přínosné jsou zejména zcela originální výsledky mezinárodního výzkumu, kdy autorka poodkrývá zvýznamňování pojmu queer (a dalších termínů) v různých státech, kulturách, lokalitách a komunitách. Z této diskuse je evidentní jak rozmanité jsou různé terminologické identifikace i důvody, proč je určití lidé používají, a jak iluzorní je snaha hovořit o „queer“ tématice nějakým definitivním způsobem. Autorka v této hlavní části práce navíc přesvědčivě dokazuje svou nadprůměrnou schopnost pracovat s genderem a sexualitou skutečně analyticky a dekonstruktivisticky. V tomto směru vidím velký potenciál autorky zapojit se argumentačně i publikačně do odborných i populárních debat, které se v naší společnosti vedou o smysluplnosti a relevanci genderu pro každodenní fungování společnosti i rozkrývání genderově podmíněných mocenských struktur v různých kontextech.

I zde, v analytické části, jsou samozřejmě momenty, které se mohou stát předmětem zajímavé diskuse, podle mého názoru ale žádný z nich není ve své podstatě nedostatkový či problematický. Spíše se jedná o inspirativní polemické momenty, které nabízejí různá čtení a interpretace, které jsou v práci ne vždy úplně využity. Jako příklad lze uvést analýzu dětského koutku na Queeruption, kterou autorka čte pouze jako „snahu čelit subkulturním bariérám“ ze strany pořadatelů, jež však nebyla návštěvníky festivalu téměř vůbec využita. Autorka tuto snahu analyzuje pozitivně, jako „otevírání se“ a krok učinit „queer prostor více dostupný pro queer rodiče s dětmi“ (55). Kritika se pak stáčí spíše směrem k neschopnosti či neochotě takto vytvořený prostor využít, s diskusí relevantních důvodů, proč zůstává nevyužit. Z mého pohledu se nabízí minimálně jedno další čtení této situace, a sice kritického čtení samotné snahy dětský koutek na Queeruption organizovat, neboť se jedná jak o určitou heterosexualizaci queer politiky (ve smyslu kritiky Eike Stedfeldta o „trojském koni heterosexuality, který postupně ničí radikální gay kulturu“), tak o vnášení „heteronormativní temporality“ do queer prostoru (ve smyslu kritiky Judith Halberstam). Takovou kritiku bych zde téměř čekala, neboť autorka v teoretické práci skvěle ukazuje, že má výše zmíněné autory a jejich argumenty načtené a dokáže s nimi pracovat. (Samozřejmě i tato námitka může být dále rozvedena a kritizována...) Jinými slovy, mou snahou zde bylo spíše než kritizovat poukázat jedním zajímavým příkladem na to, jak nosné a plodné momenty předkládaná práce obsahuje a jaký potenciál v sobě ještě skrývá.

Celkově se jedná o vynikající práci, kterou jednoznačně doporučuji k obhajobě a jako výchozí hodnocení pro obhajobu navrhuji 9 bodů, tedy hodnocení velmi dobře až výborně.

12. ledna 2011

Věra Sokolová, Ph.D.
oponentka práce